

De Oude Ley

Jaargang 41
2019 nr. 4

KNNV
vereniging
voor veldbiologie
afdeling Tilburg

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, redactie@tilburg.knnv.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 250 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Huub Claessen

Postbus 169

5050 AD Goirle

06 – 24633736 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Excursies:

Stella Wesel

Gluckstraat 41

5011 VE Tilburg

06 – 27055446 | excursies@tilburg.knnv.nl

Bestuurslid:

Frans van den Heuvel

Atjehstraat 3

5014 BK Tilburg

06 – 17865364 | f.g.vdnheuvel@gmail.com

Coördinatoren van commissies en website

Excursiecommissie

Stella Wesel

Cursuscommissie KNNV/IVN

Marie-Cécile van de Wiel

Digitale media

Marlieke van Woerkom

Website

 www.knnv.nl/tilburg

Facebook

 <https://www.facebook.com/KNNVTilburg/>

Twitter

 <https://twitter.com/knnvtilburg>

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stoker 06 – 12215643 dongevallei@tilburg.knnv.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013 – 4557220 fotos@tilburg.knnv.nl
Geologie:	Wouter van Hengel 06 – 36301954 geologielandchap@tilburg.knnv.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 insecten@tilburg.knnv.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 – 53941104 kaaistoep@tilburg.knnv.nl
Mossen:	Maarten Mandos 013 – 5050930 mossen@tilburg.knnv.nl
Paddenstoelen en korstmossen:	José Langens 06 – 27042960 paddenstoelen@tilburg.knnv.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 plaggen@tilburg.knnv.nl
Planten:	Loes van Gorp 013 – 5423672 planten@tilburg.knnv.nl
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 – 5438841 stadsnatuur@tilburg.knnv.nl
Vogels:	Ben Akkermans 013 – 5362107 vogels@tilburg.knnv.nl
Zoogdieren:	Erik Korsten 013 – 5440376 zoogdieren@tilburg.knnv.nl

Contributie:

Gewone leden	: € 30,00
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren tot 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl
Rekeningnummer van de afdeling:
NL03 TRIO 0390 2533 91 t.n.v. KNNV-afd. Tilburg
Opzegging van het lidmaatschap vóór 1 november bij de secretaris.

De Oude Ley 2019, nr. 4

KNNV-nieuws	2
Agenda	4
Boomklever: Het Noorderbos en de Vogels 2003 – 2017	13
Verslag excursie Mariapeel	17
Plagwerkgroep KNNV Tilburg viert haar 35 jarig bestaan	19
Museumnieuws	25
Witte gij ut?	27
IVN-wandelingen	28

Kaaistoep: 25 jaar onderzoek!

Sinds 1995 doen leden van onze afdeling onderzoek in De Kaaistoep. Dat betekent dat 2019 het 25ste onderzoeksjaar is en dat mag niet ongemerkt voorbij gaan. Samen met de initiatiefgroep heeft het bestuur eind 2017 besloten het project 'Kaaistoep 25 jaar onderzoek

onderzoekers en biodiversiteit' te starten. En in 2020 is het dan zover. Het project is te verdelen in 4 activiteiten:

- Er wordt hard gewerkt aan een *boek*, waarin onderzoekers schrijven over hun onderzoek en vele avonturen in De Kaaistoep. Het boek vordert gestaag, er is enthousiast geschreven en er zijn veel foto's bij elkaar gezocht. Het boek wordt gepresenteerd op 14 maart 2020, van 10.00 – 11.00 uur in Natuurmuseum Brabant.
- Na de boekpresentatie start het *symposium over Citizen Science*: de rol van de amateur-wetenschapper in het verzamelen van gegevens over de Nederlandse natuur.
- Natuurlijk willen we ook aan de bewoners van Tilburg laten zien, waar het onderzoek in De Kaaistoep voor staat. Op verschillende locaties en ook op verschillende manieren worden foto's geëxposeerd. De fotowerkgroep bijt de spits af met een *expositie* in Galerie De Roos van 1 t/m 29 maart.
- Tenslotte worden in de maanden april t/m december *openbare excursies* georganiseerd in het gebied. De werkgroepen zijn hierover al benaderd, de data worden aangeleverd. Natuurmuseum Brabant zal in de vakantieperiodes workshops organiseren over de verschillende excursie-onderwerpen.

Voor de boekpresentatie en het symposium kunt u zich vanaf 1 januari aanmelden via de website. Ook de voorinschrijving van het boek start op die datum. In Oude Ley nummer 1 leest u daarover alle informatie. Om zo'n groot project goed te laten verlopen zijn vele handen nodig. Help mee een excursie te verzorgen of misschien wordt u gevraagd voor hand- en spandiensten bij de boekpresentatie en het symposium. Reacties graag naar: ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl

Cursussen

De KNNV- en IVN-afdeling Tilburg organiseren in de komende maanden een aantal cursussen.

De volgende twee cursussen starten begin 2020.

- Cursus: De mooiste bomen van Tilburg
Misschien ben je er al tientallen keren langs gefietst, langs die dikke perenboom vooraan op Koningshoeven, maar is hij je nooit opgevallen? Misschien vergeet je in de loop van de tijd zijn naam, maar zijn verhaal zul je je blijven herinneren. Je hebt de boom gezien en daardoor is hij als een oude bekende voor je geworden. Dát is wat deze korte cursus beoogt: bomen zien om ze nooit meer te vergeten.

De cursus wordt gegeven door Joost Werkhoven en bestaat uit drie fietsexcursies. Joost verzamelt al 25 jaar verhalen over de stadsbomen van Tilburg en omgeving en kan er enthousiast over vertellen. Een aanrader voor iedereen die van bomen houdt!

- Kennismakingscursus Amfibieën en reptielen

Amfibieën en reptielen behoren tot de zogeheten koudbloedige gewervelde dieren. In Europa leven 85 soorten amfibieën en 151 soorten reptielen. In vergelijking daarmee stelt de soortenrijkdom van beide groepen in ons land niet zo veel voor: 16 soorten amfibieën en 7 soorten reptielen. Voor Brabant is dat aantal nog kleiner. Maar dat heeft wel één voordeel: het is relatief eenvoudig om de in Brabant voorkomende soorten te leren kennen. En dat is precies de bedoeling van deze korte kennismakingscursus.

De cursus wordt gegeven door Raymond Creemers. Raymond is senior projectleider bij RAVON; een kennisorganisatie die zich richt op de studie en bescherming van in Nederland voorkomende amfibieën, reptielen en vissen.

-Kennismakingscursus Wintervogels

Deze cursus heeft het maximaal aantal deelnemers bereikt. U kunt zich niet meer aanmelden.

Geïnteresseerd?

Voor meer informatie en aanmelden zie de website van KNNV-Tilburg:

🌐 <https://www.knnv.nl/afdeling-tilburg/cursusprogramma-2020>

Wil je nooit een aankondiging voor een nieuwe cursus missen?

De inschrijving voor sommige cursussen wordt geopend voordat de cursus in de Oude Ley gepubliceerd is. Wil je er zeker van zijn dat je aan een cursus deel kunt nemen, meld je dan aan voor de mailinglijst cursussen en je ontvangt een e-mail wanneer de inschrijving voor een nieuwe cursus geopend is.

Zie: 🌐 <https://www.knnv.nl/afdeling-tilburg/aan-afmelden-mailinglijst-cursussen>

Vind je het leuk om een (korte) cursus te geven?

Wij zijn op zoek naar leden en niet-leden die in 2020 een korte cursus willen geven. Ben je kenner van de natuur of een specifiek onderwerp daarbinnen en vind je het leuk om die kennis over te dragen aan andere geïnteresseerden? Neem dan contact op met Marlieke van Woerkom, ✉ marliekevanwoerkom@home.nl of ☎ 013-5369381. Wij verwelkomen je graag als docent!

Oproep

Samenwerking KNNV-afdeling Tilburg met het B-team in Goirle. KNNV-leden die iets in hun omgeving op het terrein van soortbescherming en ecologie willen ondernemen, kunnen nu direct aan de slag. Het Biodiversiteitsteam Goirle-Riel (B-team) zoekt mensen die hen een handje willen helpen. Het betreft o.a. het verrichten van onderzoekjes op terreinen waar het B-team natuurwaarden heeft gecreëerd. Een van deze terreinen is de tuin aan de Tilburgseweg/Kalverstraat in Goirle.

Degenen die mee willen werken kunnen contact opnemen met de coördinator van het B-team: Varno Morseld, ☎ 013 – 5347801 (✉ vmorseld@wxs.nl).

Datum	Onderwerp
8 oktober	Lezing 'Botanische illustratie: kunstvorm in dienst van de wetenschap'
11 oktober	Suskes Klompenpadje Beleven
12 oktober	Openbare Vogeltrekdag
19 oktober	Wandeling Maashorst
28 oktober	Grijze Steen en Groote Beerze
2 november	Natuurwerkdag
8 november	Vughtse Hei met bezoek aan kamp Vught
12 november	Lezing 'Zwarte gaten: een poort naar de hel'
16 november	Vallei van de Zwarte Beek
25 november	Wandeling langs de Aa of Weerijis
7 december	Wandeling over de grote Rielsche Heide
10 december	Lezing 'De boer: nu en in de toekomst'
13 december	Zonzeelse Polder
28 december	Uitwaaien op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden
5 januari	Midwinterwandeling Vossereijten en de Beeksche Heide
10 januari	Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen
14 januari	Lezing 'Darwin in de stad'

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541). De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit

Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over het aantal meerrijders. En neem bijvoorbeeld voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten na de rit. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terrein-beheerder of een andere reden. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleid(st)er. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

8 oktober Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'Botanische illustratie: de kunstvorm in dienst van de wetenschap' (KNNV)
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Fiona Zachariasse
Omschrijving	Al eeuwen is het tekenen van planten dé manier geweest om ze vast te leggen, met behoud van gegevens over kleur en vorm. Deze lezing neemt de toeschouwer mee in de geschiedenis van botanische illustratie in Europa. Van Dioscorides tot de digitale camera: vanavond wordt de ontwikkeling van deze unieke wetenschappelijke kunstvorm uit de doeken gedaan.

11 oktober Vrijdag

Onderwerp	Suskes Klompenpadje Beleven
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	De voormalige landbouwgrond is vanaf 2009 omgetoverd tot een natuurgebied. Brabants Landschap heeft grond afgevoerd, waardoor de oorspronkelijke vennen weer tevoorschijn kwamen. Boeren mogen vee weiden en gewassen verbouwen op voorwaarden die Brabants Landschap stelt. Dit komt de natuur ten goede. Tijdens de wandeling kunnen we watervogels (o.a. Geoorde fuut, Dodaars), roofvogels, vlieders, Vlasbekje en Duits viltkruid tegenkomen.

12 oktober Zaterdag

Onderwerp	Openbare vogeltrekdag
Tijd	7.30 uur tot in het begin van de middag.
Locatie/Vertrek	Aan de oostgrens van Tilburg op het viaduct over het Wilhelminakanaal aan de Meierijbaan (Oude Eindhovenseweg).
Contact	Ben Akkermans (☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl).
Omschrijving	Als de zomer op zijn einde loopt, gaan veel vogelsoorten op trek. In oktober telt de vogelwerkgroep de voorbij trekkende vogels op deze enigszins verhoogde plek in het landschap. Vooral de eerste uren van de dag geeft de hoogste concentratie aan vogels. Vink- en lijsterachtigen, Aalscholvers, ganzen en piepers trekken soms in flinke aantallen voorbij. Aan het einde van de ochtend begint, bij wat hogere temperaturen, mogelijk de roofvogeltrek. Op deze openbare dag kan iedereen aansluiten om mee te kijken en zich te laten informeren over het fenomeen vogeltrek. U bent van harte welkom om dit fascinerende schouwspel mee te maken.

19 oktober Zaterdag

Onderwerp	Wandeling Maashorst
Tijd	8.30 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg
Contact	Lijkt het je leuk, geef je dan op bij Johan van Laerhoven (✉ thesnowfox@outlook.com of ☎ 06-33737970) vóór donderdag 17 oktober (wel of geen auto i.v.m. vervoer).
Omschrijving	We wandelen de Kanonsbergroute die de vele verschillende landschappen die de Maashorst bevat verbindt. Van heide naar een oud pioniersbos en over korte graslanden maken we een wandeling, waar het zien van de verschillende grazers een leuke bijkomstigheid kan zijn. Mogelijke soorten die we ontmoeten zijn de Exmoore pony's, Taoussen en mogelijk zelfs Wisenten. Circa 8 km.

28 oktober Maandag

Onderwerp	Grijze Steen en Grote Beerze
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	Natuurgebied De Grijze Steen vormt een overgangsgebied tussen de Landschotse Heide en het dal van de Grote Beerze. We zien hier een wisselend landschap: open heide, akkerland, laaggelegen bossen en de beek. Langs de Grote Beerze liggen graslanden en een vogelakker, een met graan en bloemen ingezaaid stuk, die de boerenlandvogels helpt in hun voortbestaan. Deze akker is omzoomd door struikgewas en boomgroepen. In het najaar is dit een voedselrijke plek voor Keep, Vink, Groenling, Geelgors, Patrijs, Torenavalk, Boompieper en Boomklever. Waterschap De Dommel is dit beekdal aan het herinrichten. Doel is verdroging tegen gaan, kwetsbare natuur te herstellen en wateroverlast te beperken. Maatregelen: meer meanders in de Beerze. Zo wordt de waterafvoer meer gedoseerd. Om verdroging tegen te gaan en de bossen langer nat te houden worden zijslotjes afgedamd, waardoor lokaal het peil van het grondwater wordt verhoogd. Door plaggen of maaien kunnen de zeldzame blauwgraslanden zich herstellen en verder ontwikkelen door verschraving van de bodem. Gedurende natte jaargetijden kan het drassig zijn, waterdichte wandelschoenen zijn dan ook aan te raden.

2 november Zaterdag

Onderwerp	Natuurwerkdag
Tijd	10.00 - 15.00 uur
Locatie/Vertrek	Regte heide
Contact	Berry Staps (☎ 0620615921 of ✉ plaggen@tilburg.knnv.nl) aanmelden via de website 🌐 www.natuurwerkdag.nl
Omschrijving	<p>Dit jaar gaan we aan de slag op de Regte heide. In het zuidelijk deel gaat de open heide langzaam over in bos. Op de grens van hei en bos liggen een paar wild akkers. Deze worden in de zomer ingezaaid met wildmengsel van bloemen of met 'oude' graansoorten. Deze akkers worden in de winter massaal bezocht door vogels en reeën. Om zoveel mogelijk biodiversiteit te krijgen is het gewenst om een vloeiende overgang te houden tussen de akkers en de omliggende bossen. De overgang van akker naar bos groeit langzaam dicht met wilg, berk, den, braam, els. We willen deze randen weer een goede onderhoudsbeurt geven.</p> <p>Misschien komt de ratelaar wel terug en zien we het zeldzame Echt duizendguldenkruid uitbreiden. Helemaal mooi is als de Hazelworm het zandpad weer als opwarmplek gaat gebruiken.</p> <p>Kortom zeker een klusje waarmee je een bijdrage kunt leveren aan de biodiversiteit in het gebied. Meer info en aanmelden via de website 🌐 www.natuurwerkdag.nl zoek op locatie 'Regte heide'.</p>

8 november Vrijdag

Onderwerp	Vughtse Hei met bezoek aan kamp Vught.
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	<p>Dit met geschiedenis beladen terrein is vanouds eigendom van defensie. We maken eerst een wandeling over de hei, om dan het authentieke gedeelte van woonoord Lunetten te bezoeken. De Vughtse heide ligt op een rug van dekzand, gevormd door overheersende westenwinden tijdens het einde van de laatste ijstijd. Wat de natuur betreft treffen we oude bomen aan, dicht struikgewas afgewisseld met open plekken en water. De Vughtse heide is een ideale plaats voor vogels. Cultureel-historisch kennen we het terrein vooral als SS-concentratiekamp tijdens de Tweede Wereldoorlog en vanaf 1951 als huisvestingsplaats van de Molukse bevolking (woonoord Lunetten). Met Lucas Silawanebessy lopen we over het terrein van het Nationaal Museum kamp Vught (doorvoerkamp van de Joden in 2e WO) naar Barak 1b, het overgebleven gedeelte van het Molukkerskamp. Hier heeft hij gewoond, gaat nog altijd op bezoek en vertelt ons hierover.</p>

12 november Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'Zwarte gaten: een poort naar de hel' (WEGA)
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Rudolf Robben
Omschrijving	Hoezo deze titel? Dat is maar één van de vragen die spreker Rudolf Robben gaat beantwoorden. Hij laat zien dat er in de nabijheid van een zwart gat vaak ongewone gebeurtenissen plaatsvinden. Wat zijn het voor vreemde voorwerpen in het heelal? Waarom kunnen we een zwart gat niet zien? Wat speelt zich af in de nabijheid van een zwart gat, en kunnen we zwarte gaten maken op aarde? Kortom, een reis naar een zwart gat!

16 november Zaterdag

Onderwerp	Vallei van de Zwarte Beek
Tijd	9.00 - 15.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerterrein Spar / Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto) meld je dan aan bij Pieter Müller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl).
Omschrijving	De wandeling langs de beek loopt over een avontuurlijk plankenpad van waaraf je de bijzondere planten en dieren van dit natuurgebied kan ontdekken. Dit pad loopt gedeeltelijk over militair domein en is daarom enkel op weekends en feestdagen toegankelijk. De Watersnip is een uitgesproken bewoner van venige weilanden en moerassen. Met zijn lange snavel speurt hij in de bodem naar insecten en andere diertjes. Naast de Watersnip zijn ook Porseleinhoen en Waterral zeldzame moerasvogels die er een verborgen levenswijze op nahouden. Naast vogels zullen we een aantal bijzondere planten zien zoals Slangenwortel en Waterdrieblad. Slangenwortel is een giftige waterplant, typisch voor de vallei van de Zwarte Beek. Van mei tot augustus zie je de aronskelbloemen, want de plant behoort tot die familie. De hartvormige bladen met spitse punt groeien vaak dicht open. Waterdrieblad is vernoemd naar het drietallige blad van de plant. Ze verdraagt weinig bemesting en is dan ook sterk achteruitgegaan buiten de natuurgebieden. De Zwarte Beek herbergt ook de grootste populatie Beekprik van Vlaanderen.

25 november Maandag

Onderwerp	Wandeling langs de Aa of Weerijs
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	De wandeling begint in het Mastbos. Behalve de Grove den komt in dit oude bos de Beuk en de Amerikaanse eik voor. Het bos is rijk aan vogelsoorten. Het Mastbos ligt op een dekzandrug tussen de Mark en Aa of Weerijs. Eens lagen in het bos beekjes die uitmondde in de Mark of Aa. Hierdoor is nu over de lengte van het bos een laagte met natte terreindelen. Hier zijn amfibieën en o.a. Holpijp, Klein blaasjeskruid, Witte snavelbies en Echt duizendguldenkruid te vinden. Lopend naar het westen komen we in die natte delen, want we zijn op weg naar de Aa of Weerijs. Deze zogeheten laaglandbeek is opnieuw ingericht. De kade is verlegd, waardoor het water meer ruimte krijgt, de nieuw aangelegde bochten laten het water rustig door het landschap meanderen. In de oude beek is op twee plekken een dam aangelegd, die overstroomt bij hevige waterval. In de omgeving van de beek is het goed vogels spotten. Op deze wandeling vergezelt Geertje Nijhoving ons, inwoner van Breda, bioloog en actief in het Waterschap. Bij nat weer laarzen meenemen.

7 december Zaterdag

Onderwerp	Wandeling over de grote Rielsche Heide
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerterrein Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	De grote Rielsche Heide is een landbouwgebied waar al een aantal jaren een collectief beheer wordt gevoerd door Brabants Landschap en de ZLTO. In eerste instantie was de samenwerking gericht op een goed weidevogelbeheer. Na 2016 is er meer aandacht gekomen voor randenbeheer en struweel, gericht op akker- en struweelvogels. Veel vogels foerageren op de bloemrijke akkerranden en struwelen. Denk daarbij aan Kneu, Geelgors, Veldleeuwerik, Groenling, Paapje, Roodborsttapuit en vele vinken. Het is dus aan te raden om je verrekijker mee te nemen.

10 december Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'De boer: nu en in de toekomst' (IVN)
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Mark de Beer
Omschrijving	De boeren in ons land werken en produceren tegenwoordig anders dan 50 jaar geleden. En ook in de toekomst zullen zij hun bedrijfsvoering aan (moeten) passen. Hoe? Valt er nog iets te winnen? En hoe duurzaam wordt ons voedsel nu geproduceerd? Mark de Beer, ruwvoerexpert bij Groeikracht (adviesbedrijf voor ruwvoerteelt) vertelt over de ontwikkelingen die de boerenbedrijven hebben doorgemaakt. Daarnaast zal hij een blik naar de toekomst werpen, door het schetsen van trends en uitdagingen die agrariërs te wachten staan. Het gaat deze avond niet om "goed of fout" maar over de juiste beeldvorming bij de huidige bedrijfsvoering van de boeren in Nederland.

13 december Vrijdag

Onderwerp	Zonzeelse Polder
Tijd	9.00 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Wagnerplein Tilburg bij de Drieburcht. Het is dan markt met in de ochtend voldoende parkeergelegenheid; maar ga staan voor de ingang van het zwembad.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	De Zonzeelse Polder is gelegen tussen Zevenbergschen Hoek en Wagenberg. Ruim 10 jaar geleden heeft Staatsbosbeheer hier 100 ha grasland aangekocht met de bedoeling om dit gebied in te richten als weidevogelgebied. In overleg met het Waterschap is het waterpeil verhoogd. Ook zijn met de pachters afspraken gemaakt over de tijdstippen waarop het vee de wei in gaat, wanneer er gemaaid wordt en dat er slechts licht bemest mag worden. Deze combinatie geeft een goed ontwikkelde bodemfauna, die weer als voedsel moet dienen voor broedende Grutto's en Tureluurs en trekkende Goudplevieren en Wulpen. 's Winters vertoeven er weer flinke aantallen ganzen en Smienten in de dan plas-dras staande weilanden. Vorig jaar is hier in de winter even een aantal Dwergganzen waargenomen. Het gebied is trouwens ook om andere redenen de moeite waard. Zo komen hier ook de Rugstreeppad en de Heikikker voor, vooral het voorkomen van de laatste hangt samen met de aanwezigheid van veen in de ondergrond. Samen met Hennie de Graaf, die de Zonzeelse Polder regelmatig bezoekt, maken we een wandeling door het gebied.

28 december Zaterdag

Onderwerp	Uitwaaien op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden
Tijd	8.00 uur - hele dag
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Graag opgeven vóór 25 december bij Johan van Laerhoven (✉ thesnowfox@outlook.com of ☎ 06-33737970). Geef daarbij aan of je de beschikking hebt over een auto om te rijden.
Omschrijving	Tussen kerst en oudejaarsdag even heerlijke uitwaaien aan de kust. Aangezien we ons dan meestal focussen op de vogels, nu eens geen strak omljnd kader maar laten we ons leiden door waar de (bijzondere?) vogels zich in die tijd bevinden. Misschien kom je zo wel op plekken waar je nog nooit bent geweest.

5 januari 2010 Zondag

Onderwerp	Midwinterwandeling Vossereijten en de Beeksche Heide
Tijd	10.00 - 15.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	Net na het bruggetje over de Nieuwe Leij als je Goirle verlaat richting Gorp en Rovert begint de Vossereijten. "Rijt" duidt op een lager gelegen gebied in een beekdal en op de aanwezigheid van waterlopen. In de Vossereijten werd eeuwen geleden heide-turf gestoken voor brandstof. Door dit turfsteken is de Nieuwe Leij ontstaan. De agrarische gebieden langs de Nieuwe Leij in Goirle kampten al geruime tijd met wateroverlast. De beek trad bij extreem hoge afvoeren buiten haar oevers, waardoor de lager gelegen boerenakkers overstroomden. Het waterschap De Dommel besloot hier iets aan te gaan doen en maakte een inrichtingsplan: De Vosreyt. Hierbij gingen waterberging en natuurontwikkeling hand in hand. Verder lopen we door de Beekse Heide een gebied wat oorspronkelijk zeer rijk is aan vennen ontstaan door de leemlagen in de ondergrond. Na de wandeling gaan we volgens traditie een hapje eten bij de plaatselijke horeca.

10 januari Vrijdag

Onderwerp	Nationaal Park Loonse en Drunese Duinen
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	<p>De wandeling aan de noordkant van de Loonse en Drunese Duinen begint met een weidse blik op het stuifzandgebied. Hoe welkom na de donkerte van december.</p> <p>Dit dynamische landschap is zeldzaam in Europa en dat wil Natuurmonumenten zo houden. Daarom is er begrazing en worden bomen gekapt. De wind heeft hier vrij spel, de zaden krijgen geen kans om te ontkiemen en het zand blijft stuiven. Als wij de vlakke achter ons laten, doorlopen wij een dennenbos, oorspronkelijk aangeplant voor houtproductie, een gemengd bos met open stukken hei om tenslotte weer terug te komen in het duingebied. Langs het pad dat wij belopen, zie je enkele grote gaten in de bosbodem. Het zijn bomkraters. Op deze plek hebben de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog munitie opgeslagen in een groot munitiecomplex. Toen zij de oorlog dreigden te verliezen, wilden ze niet dat de munitie in handen viel van de geallieerden en daarom bliezen ze alles op. Nu is dit het leefgebied van vooral veel vogels. Neem je verrekijker dus mee.</p>

14 januari Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'Darwin in de stad' (KNNV + Gemeente Tilburg)
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Menno Schilthuizen
Omschrijving	<p>In de toekomst leeft driekwart van de mensheid in de stad en gaat verstedelijkte omgeving steeds meer ruimte innemen. Dus waar gaat de natuur dan naar toe? Naar de stad, laat Menno Schilthuizen zien. Stadsdieren worden brutaler en vindingrijker, stadsduiven ontwikkelen een detox-verenkleed, onkruid op straat krijgt een heel eigen type zaden. Dankzij evolutionaire aanpassingen die zich voltrekken met snelheden waar Darwin niet van had durven dromen, raken mens en stadsnatuur steeds beter op elkaar ingespeeld. Er wordt een nieuw hoofdstuk in de evolutie van het leven op aarde ingeluid waarin -helaas- veel biodiversiteit verdwijnt, maar ook veel nieuwe dier- en plantensoorten het licht zullen zien.</p>

Boomklever

Het Noorderbos en de Vogels 2003 – 2017

Ad Kolen

Bonte evenwichts- kunstenaar

Als een dartele kabouter rent de Boomklever langs boomstammen en dikke takken op en neer. Ook aan het einde van twijgen en op de bodem kan deze behendige vogel uit de voeten. Hij vertrouwt op zijn sterke tenen met krachtige klauwtjes. Met even veel gemak gaat de loopricting naar boven, naar beneden of diagonaal. Balancerend op de poten, zonder gebruik van de staart, sjeest hij op en neer. Een kleurrijke vogel die vooral bij hoge dichtheden erg luidruchtig is. De roep van de Boomklever klinkt helder, metaalachtig en fluitend. Ook het luide kloppen bij het open maken van noten is typerend. Een spleet in de schors van een oude boom of de wig van een tak wordt als aambeeld ingezet. De Boomklever is geen trekvogel en gaat zelden ver van zijn geboorteplaats vandaan. Het is een niet te missen vogel, met zijn blauwgrijze bovendelen en zwarte oogstreep. De onderzijde is isabelkleurig en de flanken zijn roodbruin.

Boomklever (foto Ad Kolen)

Aantallen in stroomversnelling

De verspreiding van Boomklevers in Nederland werd sinds ongeveer 1975 veel ruimer. Op de zandgronden van Noordoost-Nederland en Noord-Brabant, waar de soort lange tijd schaars was, leverden de ouder en gevarieerder wordende bosgebieden goede mogelijkheden op om zich te vestigen. De landelijke broedpopulatie is in het laatste kwart van de twintigste eeuw ruim verdubbeld. De Boomklever begint zich ook langzamerhand wat meer te verspreiden over laaggelegen delen van ons land. Vanaf het begin van dit millennium is de vermeerdering van het aantal Boomklevers in een stroomversnelling geraakt. Voor de Boomklever hoeft een bos of een park maar voor een deel uit oude bomen te bestaan om er zich te kunnen vestigen. Een ruim vijftig jaar oud parkje in Tilburg-Noord, met naaldbout en veel loofbomen van die leeftijd, is al voldoende. Een paar jaar geleden verkoos een paar Boomklevers daar een nestkast op een balkon in de omgeving als broedplaats. De huidige (2013-2015) broedvogelstand is 31.000-38.000 paren. In de eerste atlasperiode (1973-1977) was dat nog 5.000-6.000 broedparen (bron: Sovon.nl).

Standvastig

De Boomklever is gebonden aan oude loofbomen en doet het in gemengde bossen ook goed. Hij is erg standvastig als het om zijn leefgebied gaat. In Europa is het een strikte standvogel. Eenmaal neergestreken in een territorium verlaat hij dat waarschijnlijk zijn hele leven niet meer. Het moet dan wel alles bevatten wat hij nodig heeft. Die plekken waren tot de jaren negentig van de vorige eeuw beperkt. De oude eiken aan de Bredaseweg en het Wilhelminapark zijn in het begin van de negentiger jaren nagenoeg de enige plekken in Tilburg waar Boomklevers voorkwamen. Aan het begin van dat millennium begint ook de opkomst van de soort in de delen van de Loonse en Drunense Duinen met oudere loofbomen. In Noord-Brabant nemen de aantallen broedende Boomklevers sinds 1990 met 5% per jaar toe. Uit gegevens van Punt Transect Tellingen (PTT) blijkt dat de aantallen in de winter met 5% per jaar toenemen, een verdubbeling in 15 jaar. De winteraantallen zijn nu (2013-2015) 90.000-110.000.

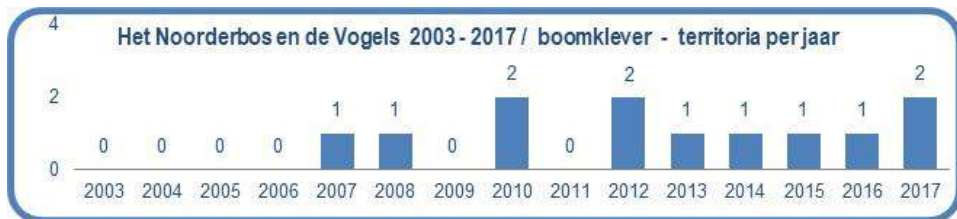
Figuur 1: Boomklever - aantallen per jaar Noorderbos 2003-2017

**Van niets
naar iets**

In het Noorderbos is het aantal waargenomen Boomklevers van nul in 2003 naar 32 stuks in 2017 gestegen. Zie figuur 1. Dit zijn niet eens heel veel waarnemingen, gezien de forse stijging in vele andere gebieden in de omgeving. Het Noorderbos is dan ook maar voor een deel geschikt voor deze boombewoner, die toch wel specifieke eisen aan de biotoop stelt. In de kerngebieden en de noordzijde van het Noorderbos komt de soort niet voor. De waarnemingen komen vooral voor aan de oude bosranden aan de Stokhasseltlaan, de Udenhoutseweg en aan de rand van het bosgebied de Zandley genaamd. De percelen met eiken, die begin jaren negentig van de vorige eeuw werden geplant, zijn blijkbaar nog te jong! Wel zijn er waarnemingen van Boomklevers in een populierenperceel, aangelegd in 1987. De soort is er meerdere malen aangetroffen maar er kon geen territorium worden vastgesteld. Dit perceel is overigens voor meer vogelsoorten van belang geweest. Verschillende vogelsoorten broedden er. De laatste hevige storm (2017) heeft er echter flink huisgehouden en het bos behoorlijk uitgedund.

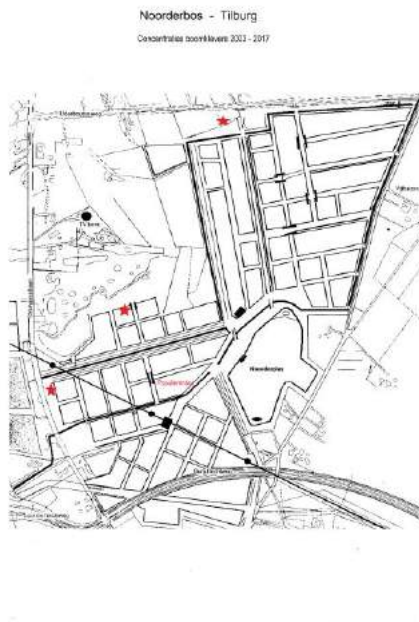

Boomklever bij nestholte(foto Ad Kolen)

Figuur 2: Boomklever - territoria per jaar Noorderbos 2003-2017

Het overzicht van de territoria van de Boomklevers is nog een bescheiden lijstje (zie figuur 2). Potentie heeft het Noorderbos voor de Boomklever echter wel! Met de aanwezigheid van eikenbossen en veel ander (nog) jong en ook oud hout zit er de komende decennia volop groei in voor de boomkleverpopulatie. De meeste territoria concentreren zich tot nu toe op drie plekken aan de randen van oudere bospercelen (zie figuur 3).

Figuur 3: Concentraties boomklever 2003-2017 Noorderbos

Naschrift

Dit is het laatste artikel uit de reeks 'Het Noorderbos en de Vogels 2003-2017'. Een uitgebreid verslag van deze tellingenreeks is inmiddels uitgekomen en te downloaden vanaf de site.

🌐 <https://www.knnv.nl/tilburg>. Wil je nader kennis maken met het Noorderbos, kijk dan op weblog "vogelsenzo" 🌐 (<https://vogelsenzo.blogspot.com/>) voor de maandelijkse zondagochtendwandeling

Verlag excursie Mariapeel

Maria Werner

de Mariapeel

Op 17 augustus bezochten we De Mariapeel. Lizette Koekoek leidde ongeveer 20 deelnemers rond. Zij kent het gebied goed vanwege haar betrokkenheid bij het herstelproject van het hoogveen door Staatsbosbeheer. Hierbij een kort verslag met een greep uit de vele waarnemingen. Nog maar net op pad vliegen er twee Zwarte ooievaars op. Een blijft nog langer aan de oever van het water zitten en kunnen we goed bekijken. Dat geldt ook voor de honderden voornamelijk Boerenzwaluwen die laag over het water vliegen. Vanwege het bewolkte weer, met een enkele regenbui, hebben we nauwelijks vlinders en libellen gezien. Helaas geen Gladde slang die in het gebied geen zeldzaamheid is. Voor de Gladde slang zijn heuveltjes aangelegd van zand, takken e.d. waarin deze zich graag ophoudt. De trosbesstruiken, zaailingen van de blauwe bessen bij naburige kwekers, zijn helaas weer terug aan het komen omdat er bij de verwijdering stukjes wortel zijn blijven zitten. Een hoger waterpeil zou ervoor kunnen zorgen dat ze dood gaan, maar daar ziet het nog niet naar uit. Aan het Gewimperd veenmos was te zien dat het water er als bij een spons uitgeknepen kan worden. Ralph Akkermans gaf een toelichting bij een moddermonster (waterzakmosdiertje), 'n kluitje' organische dril' dat een aanwijzing is voor een goede kwaliteit van het water. Bijzonder mooi vond ik het grote ven met de vele en verschillende soorten zwaluwen. Tot slot zagen we nog twee baltsende Kraanvogels, die daar een geschikt leefgebied gevonden hebben.

Turfstekers herinnering. Linksachter (onzichtbaar) baltsende Kraanvogels (foto Lizette Koekoek)

Planten:

Akkerkers
Avondkoekoeksbloem
Amerikaanse Trosbes
Bitterzoet
Canadese fijnstraal
Cichorei
Dopheide
Duizendblad
Gewimperd veenmos
Groot kaasjeskruid
Grote centaurie
Grote lisdodde
Grote waterpeper
Grote wederik

Grove den
Havikskruid
Kale jonker
Kattenstaart
Kleine klaver
Klein streepzaad
Knikkende distel
Knoopkruid
Lisdodde
Melkeppe
Moerasandoorn
Moerasrolklaver
Moeraswederik

Muskuskaasjeskruid
Pijpenstrootje
Ruwe berk
Schijfkamille
Smeewortel
Speerdistel
Struikheide
Valse kamille
Varkensgras
Watermunt
Watermuur
Wolfspoot
Zomereik

Vogels

Boerenwaluw
Boomvalk
Buizerd
Grauwe gans
Huiswaluw

Kraanvogel
Oeverwaluw
Ooievaar
Roodborsttapuit

Torenvalk
Wespendief
Zilverreiger
Zwarte ooievaar

Diverse

Rode zwam in holte van eik
Rups van de Koninginnepage
Tijgerspin

Waterzakmosdiertje
Nestingangen op zandpad:
Graafwespen? Zandbijen?

Braakballen van de Kerkuil,
(in stal voor Landgeiten)

Zicht op heide (foto Lizette Koekoek)

Plagwerkgroep KNNV Tilburg viert haar 35 jarig bestaan

Barbara van de Par

Regte Heide 1977

In de film van Lokale Omroep Goirle uit 1977 horen we Yvonne Briels in gesprek met Harry van Sinten en Cees Robbe. Ze staan precies op de plek waar nu onze Leemkuil is, op het stukje Regte Heide waar de Plagwerkgroep van de KNNV Tilburg haar werkzaamheden is gaan uitvoeren. “Cees, dit zijn dan de oude leemputten ofwel steenovens noemt men dit hele gebied, vanwaar deze naam?” “Hier werd in de 14^e en 15^e eeuw al leem gedolven, hier hadden we open veldovens. het is inmiddels berkenwilgenbos geworden door het water.” “Is het nou diep?” “Ja tamelijk diep, echt een moosluchtje hangt hier.” “Gaan ze daar nog wat aan doen of is het de bedoeling dat dat zo blijft liggen” “Nee dat ligt hier zo, wel al anderhalve eeuw, daar wordt hier verder niks meer aan gedaan, het is hier wat dat betreft nog echt ongerepte natuur”...

Actie voor natte hei

Willem van Kruijsbergen dacht daar gelukkig anders over en had in 1983 een heel goed initiatief. Hij wilde iets gaan doen aan de vergrassende heide en de toestand van de vennen. In samenspraak met het Brabants

Landschap is daarmee begin 1984 begonnen op het stuk hei aan de zuidelijke kant van de Regte Heide, langs het Grondsterpad. Het was een nat stuk heide, waarvan er nog maar weinig meer over is in Nederland. Hier komen, in goede tijden, veel bijzondere soorten planten en dieren voor. Het was echter een zee van Pijpenstrootje geworden of verworpen tot bos en had zijn speciale waarde verloren. Het was inwisselbaar voor andere stukken arm bos of ruigte; zo was het rond 1980. Daar moest wat aan gedaan worden.

Willem van Kruijsbergen (foto Gerrit Schouten)

Potstal

Op de arme gronden, die lopen van de westkant van Noorwegen tot aan Portugal, hebben mensen zo'n 5000 jaar heide gecultiveerd (Svein Haaland, 2004). Eind 18^e en begin 19^e eeuw kende dit gebied haar grootste uitbreiding. Op die gronden waar nauwelijks iets wilde groeien, met niet te koude winters en niet te warme zomers, was het wel mogelijk van heidegronden te leven. Veelal werden de woeste grote velden als graasgebied in stand gehouden met schapen. De mest werd op de kleinere gronden dichterbij de boerderijen gebruikt om gewassen te telen. In ons gebied bestond het potstalsysteem. Er werden plaggen van de heide in de schapenstallen gelegd, schapen deden er hun behoefte op, en het geheel was geschikt om de akkertjes mee te bemesten. Dit was een heel duurzaam systeem. Later verloor heide en het systeem er omheen zijn economische waarde door de opkomst van kunstmest.

Dopheide en Beenbreek behoren tot het natte heidebiotoop (foto Barbara van de Par)

Brabants Landschap

Begin jaren '80 was de Regte Heide in beheer bij Het Brabants Landschap, maar was het ook nog, in beperkte mate, militair oefenterrein. Tilburg kreeg het terrein in 1909 in bezit en ging het verhuren aan het Ministerie van Oorlog, waarbij het terrein bij voorkeur boomloos opgeleverd werd. De Regte Heide is daardoor als open heide relatief goed bewaard gebleven. In 1990 kon Brabants Landschap het terrein aankopen. De Regte Heide was alleen in het zuiden ontgonnen; er waren naaldbomen aangeplant in een verder behoorlijk open terrein. Heide kan alleen voortbestaan met menselijk ingrijpen. Als je niets doet wordt heide vanzelf bos. Diverse beheermethodes werden toegepast, afhankelijk van het type landschap: begrazen, branden, plaggen, maaien, chopperen. Inzichten daarover veranderden door de jaren heen. Het op grote schaal plaggen is nu vrijwel losgelaten. Op dit moment gaan we meer chopperend en maaiend te werk. Zo behouden we meer structuur en een betere samenstelling van de bodem.

Moeras- wolfsklauw

Een klein groepje fanatieke mannen begon in 1984 te werken aan het terrein grenzend aan het Grondsterpad. Willem van Kruijsbergen is destijds te rade gegaan bij een op leeftijd zijnde boer uit Alphen, Jan Segers, om meer te weten te komen over hoe heide te bewerken is, en hoe je vergrassing tegen kunt gaan. Als er te rigoureuus geplagd wordt, krijg je niet de hele biotoop terug met alle soorten, maar bijvoorbeeld wel Struikhei, Dophei en zonnedaauw. Daarom “rommelen” we tegenwoordig meer dan dat we plaggen. In plaats van plaggen, chopperen en maaien we. Zo blijven er meer voedingsstoffen aanwezig; de verwerende werking op de mineralen in de bodem is dan wat minder groot (Marcel aan de Brugh, 2018). Er werd veel geplagd. En met resultaat, vreugdesprongetjes zijn gemaakt toen de Moeraswolfsklauw zich weer liet zien. De Beenbreek was al aanwezig, maar is na plaggen in veelvoud teruggekomen. Ronde en Kleine zonnedaauw kwam overal op. In de Leemkuil wemelt het van de Moerashertshooi. Plantensoorten die verder voorkomen zijn: Witte en Bruine snavelbies, Veenbies, Pilzegge, Klokjesgentiaan, Liggende vleugeltjesbloem en Sterzegge. En recentelijk komt ook de Koningsvaren op aan de noordkant van de Leemkuil. Die profiteert hier van de lokale kwel. Vlindersoorten die je er vindt zijn Heideblauwtje, Gentiaanblauwtje, Groentje en Bont dikkopje. Broedvogels zijn onder meer Wulp, Roodborsttapuit, Boompieper en Veldleeuwerik. De Klapekster overwintert er. Verder leeft er o.a. de Levendbarende hagedis en de Hazelworm.

Verzuring en droogte

Door de verzuring en aluminiumtoxiciteit in de bodem, door met name stikstofneerslag, verliest de bodem zijn benodigde mineralen en wordt het voor meer soorten moeilijker zich te handhaven (Marcel aan de Brugh, 2018). Het lijkt er op dat er nu bredere maatschappelijke bewustwording over deze disbalans ontstaat. Nu nog een manier, of meer de wil, vinden om het te verbeteren. Ondanks deze moeilijkheden, maar dankzij het gevoerde beheer, heeft zich de natte heide biotoop goed weten te herstellen. Andere interessante soorten zoals de Blauwe knoop proberen we op dit moment een kans te geven om terug te keren. Een ander issue is het te lage grondwaterpeil. Recentelijk is dit veroorzaakt door de droogte, maar over langere tijd bekeken is dit ontstaan door de landbouw. Voor dit type natte heide is een laag grondwaterpeil niet wenselijk. Daarom zijn er dammetjes aangelegd in de sloten bij de Leemkuil. Het water stoomde van de Leemkuil en van de omliggende stukken grond via een grote sloot recht af naar het dal van de Poppelsche Leij. Ons stuk hei ligt net over de top van een dekzandrug, die afwatert naar deze beek. Als dit te hard gaat, blijft er minder water in het gebied en dat is voor deze biotoop niet wenselijk.

Nieuwe projecten

De Plagwerkgroep heeft een aantal projecten opgepakt, zoals het zomermaaien, de Hazelworm, de insectenkuil en de mierenleeuwplek. Een ander project betreft de proefvakken voor planten die al dan niet bekalkt worden. Van recente datum zijn het bijenhotel, de bijenwanden en de gentiaanvakken. Via deze initiatieven wordt geprobeerd bepaalde soorten in het gebied een betere kans te geven. Wanneer vliegdennen worden gedund maken we takkenhopen die schuilgelegenheid geven aan amfibieën en kleine zoogdieren. Recentelijk zijn we een proef gestart voor de Klokjesgentiaan. We hopen zo het Gentiaanblauwtje te helpen. In het najaar en het voorjaar zijn zaden uit de directe omgeving in de proefvakken gestrooid. De helft van de vakken is steeds voorzien van wat steenmeel en leem uit de Leemkuil, de andere helft niet. Over de werkwijze en de resultaten zijn we steeds in overleg met de Blauwe Brigades. Met deze verschillende projecten proberen we meer diversiteit in het gebied te krijgen

Gezellige, harde werkers

De plagwerkgroep bestond in het begin uit een kleine groep: Willem, Jan de Laat en Leo van Zeeland. Later waren dat lange tijd Jan, Leo, Berry Staps en Gerrit Schouten. Daarna is de groep gevarieerder geworden en groter. De sfeer is altijd goed, iedereen draagt zijn steentje bij. Het maakt niet uit of je heel sterk bent of heel kundig. Iedereen helpt mee en heeft een positieve insteek; fijn buiten aan de slag met zijn allen. Het mogen werken in dit mooie stukje natuur vinden de meesten echt een voorrecht. Je krijgt er hoogstens af en toe wat vieze kleren van. Berry Staps moet uiteraard genoemd worden. Sinds zijn coördinatorschap vergaat het de groep heel goed. Zijn verdienste is ook de jaarlijkse, uiterst succesvolle en drukbezochte natuurwerkdaglocatie. Ook is hij begonnen met het maken van verslagen van de plagdagen die een erg leuke inkijk geven in wat er gebeurt op zo'n dag. Deze zijn te vinden op de site van de KNNV.

Berry Staps coördinator van de plaggroep (foto Barbara van de Par)

Jubileumdag

Op 10 augustus werd stilgestaan bij het 35-jarig bestaan van de Plagwerkgroep. Na een informeel samenzijn met koffie of thee en lekkere koek nam Berry het woord. Hij bedankte Willem van Kruijsbergen, Jan de Laat, Leo van Zeeland en de andere oudgedienden, en Marie-Cécile van de Wiel en Wim de Jong. Berry vertelde over de motivaties van de mensen en de diversiteit in de groep, die bijzonder te noemen is. Samen met zijn voortreffelijke coördinatorschap maakt dit de sfeer in de groep geweldig. Er volgde de presentatie van "het boekje", dat is gemaakt ter gelegenheid van dit jubileum. Anne Marie Beeke kreeg complimenten, want verreweg het grootste deel van het boekje heeft zij voor haar rekening genomen. Het is een mooie uitgave geworden met veel verhalen van verschillende mensen in verschillende fases van het bestaan van de Plagwerkgroep. Natuurlijk zijn er veel bijzondere foto's in opgenomen. Naast dit boekje verzorgde Anne Marie voor deze dag ook een fraaie fotopresentatie, die op scherm werd vertoond. De belangstelling hiervoor was erg groot. Geïnteresseerden kunnen hiervoor mailen naar ✉ plaggen@tilburg.knnv.nl. Het is werkelijk een mooi gezicht, die reis door de tijd en de seizoenen.

Anne Marie 'producent' van het boekje en fotopresentatie (foto Barbara van de Par)

Berry vertelde over de overige jubileumactiviteiten. Er is begin april bij heerlijk weer al een mooie dag voor de leden georganiseerd. Op een prachtige locatie bij het Sterrenbos zijn mutserts gemaakt van wilgentakken. Deze zijn gebruikt om de oven te stoken en het brood te bakken in het bakhuisje. Bij een lekkere maaltijd is dit brood geserveerd. Een wandeling door de mooie omgeving bij Den Bosch en een biertje maakten die lentedag compleet. Later in het jaar volgt nog een uitwisseling met de werkgroep van de Stratumse Heide.

Nog 35 jaar doorgaan

De drukbezochte jubileumochtend trof goed weer. Het was niet te warm; blauwe lucht en wolken wisselden elkaar af. Enkel op het allerlaatst vielen een paar druppels regen. De ochtend werd afgesloten met een mooie rondleiding over het terrein. Op de verschillende plekken werden de uitgevoerde projecten aangehaald. Het grondwaterpeil werd nog eens gemeten (helaas te laag) en er ontstonden interessante gesprekken over de milieuproblemen. Maar men genoot vooral van wat er te zien was, en van wat hier bereikt is door een paar geïnspireerde mensen die niet zijn gaan afwachten tot er iets gebeurde, maar zelf tot actie zijn overgegaan. Wij zijn heel blij dat wij ons daarbij hebben kunnen aansluiten. We hopen dat de groep met gemak nog 35 jaar door zal gaan met goed werk verrichten op dit prachtige stukje Regte Heide.

Jos, Wim, Toine, Mirjam, Anne, Noortje en Leo halen herinneringen op bij de fotopresentatie (foto Barbara van de Par)

Geraadpleegde bronnen:

Haaland, Svein (2004). Het Paarse Landschap, bewerking G. de Blust, H. Diemont. KNNV, uitgeverij EAN 9789050111874

Brugh, Marcel aan de (2018). Verzuring maakt de hei steeds stiller. Geraadpleegd via:

🌐 <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/04/19/verzuring-maakt-de-hei-steds-stiller-a1600099>.

🌐 <https://www.youtube.com/watch?v=YOQE-8WGfK8>

🌐 <https://www.b-ware.eu/sites/default/files/publicaties/Bergsmaetal2018.pdf>

🌐 https://nl.wikipedia.org/wiki/Regte_Heide

🌐 http://www.muho.no/wp-content/uploads/2009/09/Lyngheirapport-2604-04_norsk-LR.pdf

Geïnteresseerden voor een digitale versie van het Jubileum boekje of fotopresentatie kunnen dit aanvragen via het emailadres ✉ plaggen@tilburg.knnv.nl.

Natuurmuseum Brabant activiteiten 2^e kwartaal 2019 Sporlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteiten
8 oktober	Lezing Botanische illustratie
Herfstvakantie	Diverse workshops en braakbalpluizen
1 november	Blocbirds
12 november	Lezing Zwarte gaten
14 november	Fototentoonstelling Comedy Wildlife Awards
6 december	Tentoonstelling Hoe de T-rex een vogel werd (werktitel)
10 december	Lezing De boer: nu en in de toekomst

Lezingen- seizoen

Lezingenseizoen eenmalig van oktober tot april

Vanaf 8 oktober is het weer elke tweede dinsdag van de maand lezingenavond in Natuurmuseum Brabant. Dit jaar zelfs van oktober tot en met april: er staan zeven lezingen op het programma, dankzij de festiviteiten rond 25 jaar onderzoek in de Kaaistoep. De lezingenflyer met het complete programma zit bij deze Oude Ley: een mooi gevarieerd aanbod! Botanische illustratie, zwarte gaten, boeren nu en in de toekomst. Of toch naar Darwin in de stad, licht/lucht/kleur in de hemel, fossielen uit Engeland en Schotland... of die speciale lezing van Paul van Wielink over het onderzoek in de Kaaistoep?

Elke tweede dinsdag in de donkere maanden van het jaar, van oktober tot en met april dit keer. In de theaterzaal van het museum. Toegang gratis, museumcafé open vanaf 19.30 uur, aanvang lezing 20.00 uur.

Blocbirds

Misschien heeft u de sympathieke kleurige kunststukjes al eens voorbij zien komen: de Blocbirds? BLOCBIRDS gaat over de voor vele mensen verborgen schoonheid van vogels om ons heen. Pas als je echt gaat kijken zie je het. Het percentage kleur, de verhoudingen ten opzichte van elkaar en de plaatsing van de kleuren geeft iedere vogelsoort z'n unieke kenmerkende uniform. We hoeven alleen maar te kijken en te genieten. Moeder Natuur doet de rest. En Studio 212 Fahrenheit niet te vergeten, want zij ontwierpen deze 25 grafische weergaven van Nederlandse vogels. Ze hangen vanaf 1 november in het museumcafé, samen met een vitrine waarin de 25 afgebeelde vogels te bewonderen zijn. Leuk extra weetje: Natuurmuseum Brabant leende de vogels uit voor de reizende expo, die o.a. te zien is op de Dutch Design Week.

**Comedy
Wildlife
Awards komt
terug!**

Vorig jaar een groot succes in het museum en online: de Comedy Wildlife Photography Awards, veertig foto's van dieren in onbedoeld grappige situaties. Humor wordt ingezet om aandacht te vragen voor natuurbehoud. En dat werkte. De samenwerking met de Comedy Wildlife-organisatie is zo goed bevallen, dat het museum vijf jaar lang de exclusieve rechten heeft gekregen om de foto's te exposeren.

Daardoor kunnen we dit jaar direct na de bekendmaking van de prijswinnende finalisten de tentoonstelling openen in de Potviszaal. Een mooie gelegenheid om te laten zien hoe leuk de natuur kan zijn!

Ijsbeer te zien in Comedy Wild Life (foto Natuurmuseum Brabant)

**Hoe de T-Rex
een kip werd**

Het klinkt als een sprookje...maar het is de werktitel van een nieuwe tentoonstelling over de evolutie van de avialae uit theropoda - oftewel van dinosaurius naar vogel. Een expo vol onderzoek- en ontdekmogelijkheden voor de hele familie. Volgens de planning gaat de zaal eind december open op de tweede verdieping (tegenover Kikker).

**“Op natuur
zitten”**

Je kunt op sport zitten, of op muziek, maar na de herfstvakantie kunnen leerlingen van Basisschool Panta Rhei en van de buitenschoolse opvang ook op natuur zitten. Natuurmuseum Brabant gaat een middag per week een natuurclub runnen op de school.

Leerlingen van groep 6 en 7 kunnen zich hiervoor opgeven. De bedoeling is dat ze zoveel mogelijk naar buiten gaan en met een groene frisse blik naar hun eigen wijk (rondom de Piushaven) gaan kijken. Ze bedenken zelf wat ze willen gaan doen en hoe ze het gaan aanpakken. Gebaseerd op het project “Natuur om de hoek” van Naturalis.

Rob Vereijken

Torentjes van hars

Theo Peeters trof dit voorjaar in een Veluws dennenbos vreemde harshoopjes aan. Ze zaten op de stam van de boom en in het midden van de lichte torentjes van hars zat een duidelijke doorgang. Hij vroeg de vorige keer om hulp, maar helaas heeft tot nu toe niemand hem kunnen helpen. Wie weet meer over het ontstaan hiervan?

Vreemde eikels

Al lopend door het Museumpark in Rotterdam vond Bob Cremers vreemd gevormde eikels. Er zaten meerdere van die vervormde vruchten aan de takken. Hij vermoedt dat het gallen zijn die op de eikels zitten. Bob heeft van dit verschijnsel een foto gemaakt en hoopt natuurlijk dat iemand weet wat het is. Zie je deze vruchten ook in onze omgeving? Wat is de reden van de misvorming?

Vreemde eikels (foto Bob Cremers)

Nieuwe reacties en vragen

Weet u nog meer over de vreemde kruisjes op de wilgenstaken waar we dit voorjaar informatie over vroegen of herkent u toch de vreemde harshoopjes van Theo Peeters? Het eikeldilemma moet zeker opgelost worden. Stuur antwoorden en natuurlijk ook nieuwe vragen of onbekende waarnemingen in. Berichten naar Rob Vereijken: ☎06-83125218 of ✉rob.vereijken@planet.nl. Reacties tot 20 november 2019 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het 4e kwartaal van 2019. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info [✉natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurgidsen@ivntilburg.nl)

Zondag

29 september

Tijd

Vertrekpunt

Paddenstoelen in Gorp de Leij

Paddenstoelen en zwammen in een prachtige omgeving.

10.00 - 12.00 uur

Parkeerterrein hoek Gorps Baantje, Gorp aan de Leij

Zondag 27

oktober

Tijd

Vertrekpunt

De Kaaistoep

Er wordt gewandeld in het deel dat normaal niet toegankelijk is.

10.00 - 12.00 uur

Slagboom Oude Rielse Baan/Keistoep

Zondag 24

november

Tijd

Vertrekpunt

Het Noorderbos

Aangeplant op de voormalige vloeivelden van de waterzuivering van de stad. Veel daarvan nog zichtbaar. Twee contrasterende bostypen: eikenhakhout en gemengd parkbos.

10.00 -12.00 uur

Hoofdingang van het Noorderbos aan de Stokhasseltlaan

Zondag 13 oktober, Exclusieve natuur-cultuurwandelingen landgoed Schaapsgoor

IVN-gidsen verzorgen ook wandelingen over het familielandgoed van de familie Van Nunen aan de Gilzerbaan in Stadsbos013. Dit gebied is de afgelopen jaren sterk verfraaid met een heideveld, ven en afwisselende bospercelen. Kikkers, libellen, diverse roofvogels, Koningsvaren en zonnedauw zijn maar enkele voorbeelden uit de rijke flora en fauna. Nu is de oude oorlogskapel Duikkapel Moerle, die is aangelegd door Tilburgse studenten, weer in ere hersteld. Een bijzonder historisch element in een waardevolle natuurlijke omgeving. Op **zondagochtend 13 oktober** wordt hier om 10.00 uur een herfstwandeling van 1,5 uur gehouden. De kosten hiervoor zijn € 5,- per persoon. Dit bedrag kan ter plekke worden voldaan voor de start van de wandeling. Aanmelden is noodzakelijk via de website van IVN Tilburg (onder activiteiten) omdat de groepsgrootte beperkt is. De wandeling is niet geschikt voor rolstoelen; honden zijn niet toegestaan.

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg

